

PRZESTRZEŃ KULTUROWA

Tereny doliny Noteci, położone od czasów średniowiecza na pograniczu państwa, nie stwarzały dogodnych warunków dla budownictwa. Nie zachowała się żadna budowla pochodząca z najstarszych faz budownictwa. Oprócz zabytków archeologicznych, materialny ślad średniowiecznego osadnictwa stanowią jedynie historyczne układy urbanistyczne, dobrze zachowane w Czarnkowie, Wieleniu, Chodzieży oraz Ujściu. Również historyczne układy przestrzenne wsi pozostają cennymi śladami przeszłości. Na terenie doliny Noteci osadnictwo wiejskie posiada szczególny charakter nadany przez kolonizację „oleęderską”. Wsie te, powstałe na osuszonych bagnach nadnoteckich, zachowały swój pierwotny, odmienny od rozplanowania wsi sołtysich układ przestrzenny, zwany rzędówką bagienną. Zabudowa wsi „oleęderskiej”, w odróżnieniu od skupionej wokół centralnego placu wsi sołtysiej, tworzyła długi, luźno rozciągnięty łańcuch wzdłuż drogi. Osadnictwo „oleęderskie” występowało na całej długości doliny Noteci. Nieliczne miasta położone w pasie nadnoteckim rozwijały się dzięki położeniu na szlakach handlowych. Najważniejsze trakty miały przebieg południkowy i wiodły z Poznania przez Czarnków, Wałcz do Kołobrzegu oraz przez Ujście również na Pomorze. Bardzo ważną rolę spełniał również szlak równoleżnikowy, który wiodł Notecią oraz wzdłuż jej brzegów, łącząc miasta nadnoteckie: Wielen, Czarnków i Ujście.

Najstarsze zachowane zabytki należą do architektury sakralnej: m.in. gotycki kościół p.w. św. Marii Magdaleny w Czarnkowie, barokowe kościoły: p.w. Wniebowzięcia M.B. i św. Michała w Wieleniu, p.w. Narodzenia N.M.P. w Lubaszcu, p.w. św. Floriana w Chodzieży. Niektóre gminy, zwłaszcza gminy Wielen i Drawsko, charakteryzują się wyjątkowo dużym nasyceniem w zabytki wiejskiego budownictwa drewnianego.

Budynek w założeniu pałacowo-parkowym w Goraju

Najcenniejsze obiekty zostały przeniesione do Muzeum Kultury Ludowej w Osieku. Jest to muzeum na wolnym powietrzu gromadzące obiekty architektury ludowej z północnej Wielkopolski - Krajny, Pałuk i Puszczy Noteckiej. Na powierzchni ok. 13 ha odtwarzana jest m.in. typowa dla tych terenów wieś o układzie owalnicy.

Pojedyncze przykłady domów wykonanych w tradycyjnych, drewnianych konstrukcjach zachowały się również we wsiach: Folsztyn i Nowe Dwory, Miały, Marylin, Kamiennik, Pęckowo, Lipia Góra, Zacharzyń oraz w opuszczonej już prawie wsi Zuławka. Zabytki te, o wybitnych wartościach etnograficznych, stanowią wyjątkowo cenne świadectwo dawnej zabudowy wsi. Ważne i wyjątkowe miejsce wśród zasobów kulturowych doliny Noteci zajmują założenia dworsko (pałacowo) – parkowe. Z ponad dwudziestu zachowanych najbardziej okazałe zlokalizowane są w Wieleniu, Goraju oraz Lubasz. Założenie pałacowo-parkowe otaczające neorenesansowy zamek w Goraju jest położone malowniczo wśród wzniesień morenowych, wysoko wyniesionych nad dolinę Noteci i stanowi przykład książęcej rezydencji. W Wieleniu znajduje się pałac z poł. XVIII w., który jest przykładem barokowej architektury rezydencjonalnej.

Obiektami o unikatowym znaczeniu są urządzenia hydrotechniczne wzdłuż Noteci, a przede wszystkim zespół 12 śluz: **Krostkowo, Nowe, Walkowice, Romanowo, Lipica, Pianówka, Mikołajewo, Rosko, Wrzeszczyna, Wielen, Drawski Młyn i Krzyż**, z których 5 ujęto w ewidencji zabytków. Budowa drogi wodnej wzdłuż Noteci była prowadzona od końca XVIII w. Zachowane jazy, śluzy, mechanizmy i budynki pochodzą z przełomu XIX i XX w. i kwalifikują się do objęcia ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków.

O wyjątkowych walorach, wyróżniających dolinę Noteci w skali międzynarodowej, świadczy propozycja wpisu „Pradoliny Noteci” na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO ze względu na wartości przyrodniczo-kulturowe.

Rynek w Czarnkowie

Rynek w Wyrzysku

Zasadniczym zadaniem Koncepcji jest przywrócenie utraconych warunków żeglowności Noteci przy równoczesnym poszanowaniu walorów środowiskowych otoczenia szlaku. Wprowadzono w związku z tym ograniczenie techniczne – klasa drogi wodnej Noteci nie może być wyższa niż II klasa dróg wodnych. W samej tylko Wielkopolsce przewiduje się kilkadziesiąt inwestycji, które są niezbędne dla pełnej rewitalizacji projektowanej międzynarodowej drogi wodnej E70:

- w **gminie Krzyż Wlkp.** planuje się wyznaczenie miejsca postoju dla jachtów motorowych i łodzi w Nowych Bielicach (ujście Drawy), modernizację i rozbudowę istniejącego śródlądowego portu handlowego i przeładowni w Krzyżu Wlkp., modernizację infrastruktury żeglugowej wraz z budową zaplecza obsługi ruchu turystycznego na śluzie nr 22 **Krzyż**, dużą przystań w Drawsku, modernizację infrastruktury żeglugowej wraz z budową zaplecza obsługi ruchu turystycznego na śluzie nr 21 **Drawski Młyn**,
- w **gminie Wielen** planuje się wykonanie nadbrzeża dla statków pasażerskich oraz dużą przystań turystyczną w Wieleniu, modernizację infrastruktury żeglugowej wraz z budową zaplecza obsługi ruchu turystycznego na stopniach piętrzących: nr 18 **Rosko**, nr 19 **Wrzeszczyna**, nr 20 **Wielen**,
- w **Czarnkowie** projektuje się port handlowy i przeładownię przyzakładową, plażę przy istniejącym kompleksie sportowo – rekreacyjnym, rozbudowę istniejącej stoczni rzecznej, realizację dużej przystani żeglugi turystycznej, nabrzeże pasażerskie wraz z zapleczem, basen dla małych jednostek turystycznych,
- w **gminie Czarnków** planuje się modernizację infrastruktury żeglugowej wraz z budową zaplecza obsługi ruchu turystycznego na stopniu piętrzącym nr 17 **Mikołajewo**, miejsce postoju jachtów motorowych i łodzi przy przeprawie promowej w Ciszkowie, zmodernizowanie infrastruktury żeglugowej oraz budowę zaplecza obsługi ruchu turystycznego na stopniu piętrzącym nr 16 **Pianówka**, zmodernizowanie infrastruktury żeglugowej oraz budowę zaplecza obsługi ruchu turystycznego na stopniu piętrzącym nr 15 **Lipica**, modernizację infrastruktury żeglugowej wraz z budową zaplecza obsługi ruchu turystycznego na stopniu piętrzącym nr 14 **Romanowo**, rozbudowę i modernizację istniejącej przeładowni kruszywa oraz modernizację infrastruktury żeglugowej wraz z budową zaplecza obsługi ruchu turystycznego na stopniu piętrzącym nr 13 **Walkowice**,

Rejs po Noteci - fot. Estera Serówka